

ZBORNÍK

SLOVENSKÉHO
NÁRODNÉHO
MÚZEA

ANNALES
MUSEI
NATIONALIS
SLOVACI

ARCHEOLÓGIA
24

ROČNÍK
CVIII – 2014

ZBORNÍK SLOVENSKÉHO NÁRODNÉHO MÚZEA

**CVIII – 2014
ARCHEOLÓGIA
24**

Redakčná rada

PhDr. Juraj Bartík, PhD. (predseda), PhDr. Gerta Březinová, CSc., Mgr. Radoslav Čambal, PhDr. Beata Egyházy-Jurovská, PhDr. Zdeněk Farkaš, PhD., PhDr. Matej Ruttkay, CSc., PhDr. Etela Studeníková, CSc., PhDr. Vladimír Turčan

Zostavovateľ
PhDr. Vladimír Turčan

Mapové podklady
Martin Bartík a autori

Preklad do nemeckého jazyka Kristián Elschek a autori
Preklad do anglického jazyka Stephanie Staffen a autori

Preklad do slovenského jazyka
Gabriel Nevizánsky

Posudzovatelia

PhDr. Juraj Bartík, PhD., Mgr. Igor Bazovský, PhD., PhDr. Gerta Březinová, CSc., Mgr. Radoslav Čambal, Mgr. Eva Ďurkovičová, PhDr. Zdeněk Farkaš, PhD., PhDr. Klára Füryová, Mgr. Igor Choma, PhDr. Vladimír Turčan

Grafická úprava: Ultraprint, s. r. o.
Tlač:

Vydalo: Slovenské národné múzeum-Archeologické múzeum, Bratislava 2014
Náklad 350 kusov

© Slovenské národné múzeum – Archeologické múzeum 2014

ISBN 978 – 80 – 8060 – 338 – 0

PhDr. Magdalena Pichlerová, CSc.
***16. 9. 1931 – † 28. 10. 2014**

OBSAH – INHALT

Kristýna Bulvová – Čebová: Zoomorfní plastika kozla z mladší doby kamenné z Třebosic (okr. Pardubice).....	9
Zoomorphe Plastik eines Ziegenbocks aus der jüngeren Steinzeit aus Třebosice (Bz. Pardubice)	14
 Marián Klčo – Vladimír Krupa: Hrob kultúry so šnúrovou keramikou z lokality Krakovany-Stráže	17
Ein Grab mit Schnurkeramik von der Fundstelle Krakovany-Stráže.....	25
Branislav Kolena: Osteoantropologická analýza hrobu 1/2008 z lokality Krakovany-Stráže	26
 Alexander Botoš: Sídisko z doby bronzovej v Čerenčanoch (okr. Rimavská Sobota)	29
Eine Siedlung aus der Bronzezeit in Čerenčany (Bezirk Rimavská Sobota).....	35
 Petr Kos: K upřesnění datace hrobu H 895 z Modřic (Příspěvek k počátkům vývoje horákovské kultury na Brněnsku).....	37
Zur Präzisierung der Datierung vom Grab H 895 aus Modřice (Beitrag zu Anfängen der Entwicklung der Horákovská-Kultur in der Region von Brno)	56
 Tereza Štolcová – Juraj Zajonc: Rekonštrukcia tkania v dobe halštatskej na základe nálezu tkáčskej dielne z Dunajskej Lužnej	59
Reconstruction of Hallstatt period weaving, based on a weaving house at the Dunajská Lužná site	80
 Lýdia Gačková – Elena Miroššayová – Peter Šimčík: Nové nálezy k problematike doby halštatskej z územia Košickej kotlinky	83
Neue Funde zur Problematik der Hallstattzeit vom Gebiet Košice Becken	92
 Juraj Bartík – Radoslav Čambal: Laténske nálezy z Tisovca-Hradovej, okr. Rimavská Sobota.....	95
Laténezeitliche Funde aus Tisovec-Hradová, Bz. Rimavská Sobota	100
 Radoslav Čambal – Ján Štrbík: Keltské sklené náramky z povodí Malokarpatských potokov	103
Keltische Glasarmringe vom Einzugsgebiet der Bäche der Kleinen Karpaten.....	123
 Robert Frecer: A unique roman upper Lamp mold from Brigetio	127
Horná časť unikátnej keramickej lampy z Brigetia	132
 Péter Prohászka: Über einige kaiserzeitlichen Funde aus der Südwestslowakei in Lichte neuer archivalischen Angaben	133
Néhány császárkori délnyugat-Szlovákiai leletegyüttesről új levéltári adatok tükrében.....	143
Nálezové celky zo staršej doby rímskej z juhozápadného Slovenska vo svetle nových archívnych prameňov....	144
 Marek Budaj – Péter Prohászka: Ein Solidus des oströmischen Kaisers Anastasius I. aus Čataj.....	145
Solidus východorímskeho cisára Anastázia I. z Čataja	149
 Vladimír Turčan: Včasnostredoveké sídliskové objekty z Lábu	151
Frühmittelalterliche Siedlingsobjekte aus Láb	186
 Alena Šefčáková: Archeozoologické nálezy z včasnostredovekých sídliskových objektov z Lábu, okr. Malacky... Archeo-zoological findings in settlement buildings in Láb, Malacky district	187
196	
 Mária Müllerová: Depozyty južných Slovanov a ich klasifikácia pomocou metódy hlavných komponent.....	197
Hortfunde der Südslawen und Ihre Klassifikation mithilfe der Methoden der Hauptkomponenten.....	211
 Erik Hrnčiarik: Archeologický výskum v exteriéri kostola Narodenia sv. Jána Krstiteľa v Modre	213
Archäologische Grabung im Exterieur der Kirche der Geburt des Hl. Johannes des Täufers in Modra	220

Petra Šimončičová Koóšová: Súbor skla z Killyho kúrie v Častej	221
Glaskomplex aus der Killy-Kurie in Častá.....	243

Daniel Antoni: Dve krátke chladné zbrane z hradu Devín	245
Zwei kurze blanke Waffen aus Burg von Devín	250

KOLOKVIUM

Vladimír Turčan: Dvanásty ročník kolokvií k otázkam rímsko-germánskej archeológie	251
Der zwölften Jahrgang der Kolloquien zu den Fragen der römisch-germanischen Archäologie	252

Eduard Droberjar: Poznámky ke studiu o nejstarší germánské keramice v Čechách a n Moravě.....	253
Bemerkungen zum Studium über die älteste germanische Keramik in Böhmen und Mähren.....	260

Petr Zavřel: Nálezy hrncovitých nádob s tzv. kyjovitým okrajem z období LTD2B – ŘA z jižních Čech.....	261
Die Funde der Töpfe mit kolbenförmig verdicktem Rand aus der Zeitspanne LTD2b – ŘA aus Südböhmen.....	269

Jan Jílek – Vít Vokolek – Kristýna Urbanová: Tkalcovská dílna ze Slepotic, okr. Pardubice. Předběžné vyhodnocení	270
Die Webereiwerkstatt aus Slepotice, Bz. Pardubice. Vorläufige Auswertung	292

Daniel Bursák: Keramický soubor ze sídliště starší doby římské u Tuchlovic, okr. Kladno	295
Keramikkomplex von der Siedlung aus der älteren römischen Kaiserzeit bei Tuchlovice, Bz. Kladno.....	302

Kristian Elschek: Ein frühgermanisches Grubenhaus mit Aucissa-Fibel und ein augusteischer As mit Kontermarke des VARUS aus Zohor (Westslowakei). Beitrag zur Ankunft der ersten Germanen und Römer in den Mitteldonauraum	303
Včasnogermánska polozemnica zo sponou typu Aucissa a augustovský as s kontramarkou „Varus“ zo Zohora (Západné Slovensko). Príspevok k príchodu najstarších Germánov do stredného Podunajska.....	312

RECENZIE - BESPRECHUNGEN

Erik Hrnčiarik: Römisches Kulturgut in der Slowakei. Herstellung, Funktion und Export römischer Manufakturerzeugnisse aus den Provinzen in der Slowakei. Bonn 2013.	315
--	-----

Luděk Galuška: Hledání původu. Od avarských bronzů ke zlatu Velké Moravy. Search for the origin. From Avar bronze items to Great Moravian gold. Brno 2013.	316
---	-----

SKRATKY ČASOPISOV A PERIODÍK

- Acta Arch. Acad. Scien. Hungaricae = Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae. Budapest
- Anodos = Anodos. Studies of the ancient World. Trnava
- Alt Thüringen = Jahresschrift des Museums für Ur- und Frühgeschichte Thüringens. Weimar
- Antike Welt = Antike Welt Zeitschrift für Archäologie und Kulturgeschichte. Zürich
- Apulum = Buletinul Muzeului regional Alba Iulia. Alba Iulia
- Arh. Vestnik = Arheološki Vestnik. Ljubljana
- Arch. Austriaca = Archaeologia Austriaca. Beiträge zur Paläoanthropologie, Ur- und Frühgeschichte Österreichs. Wien
- Arch. Polona = Archaeologia Polona. Warszawa
- Arch. Pragensia = Archaeologica Pragensia. Praha
- Arch. Österreich = Archäologie Österreichs. Wien
- Arch. Výskumy Jižné Čechy = Archeologické výskumy v jižních Čechách. České Budějovice
- Arch. Ért. = Archaeologiai Értesítő. Budapest
- Arch. Hist. = Archaeologia Historica. Brno
- Arch. Rozhledy = Archeologické Rozhledy. Praha
- AUNC = Acta Universitatis Nicolai Copernici. Toruń
- AVANS = Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku. Nitra
- BAR = British Archaeological Reports. Oxford
- Ber. RGK = Bericht der Römisch-Germanischen Kommission. Mainz am Rhein
- BJV = Berliner Jahrbuch für Vor- und Frühgeschichte. Berlin
- Budapest Régiségei = Budapest régiségei. A Budapesti Történeti régészeti Múzeum Évkönyve. Budapest
- Castelologica Bohemica = Castelologica Bohemica. Praha
- Časopis Moravského Mus. = Časopis Moravského Musea. Brno
- Čas. MSS = Časopis Muzeálnej slovenskej spoločnosti. Martin
- Časopis Národ. Mus. = Časopis Národního muzea. Praha
- Dacia = Dacia - Revue d'archéologie et d'histoire ancienne. Bucarest
- EAZ = Ethnographisch-Archäologische Zeitschrift. Berlin
- FontArchIug = Fontes Archeologiae Jugoslaviae. Beograd
- Folia Arch. = Folia Archaeologica. Annales Musei Nationalis Hungarici. Budapest
- FiS = Forschungen in Stillfried. Wien
- Fundber. Österreich = Fundberichte aus Österreich. Wien
- Germania = Germania. Anzeiger der Römisch-Germanischen Kommission des Deutschen Archäologischen Instituts. Frankfurt am Main
- Herman Ottó Múz. Évk. = A Herrmann Ottó Múzeum Évkönyve
- Hist. Carpatica = Historica Carpatica. Zborník Východoslovenského múzea v Košiciach. Košice
- Hist. Nitrenia = Studia Historica Nitrenia. Nitra
- Historica = Zborník FIF UK Historica. Bratislava
- IzvVAD = Izvestia na Varnenskoto archeologičesko družestvo. Varna
- JbMeckl = Jahrbuch für Bodendenkmalpflege in Mecklenburg. Schwerin
- Jahrb. RGZM = Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums. Mainz
- Jahresschr. Mitteldt. Vorgesch = Jahresschrift für Mitteldeutsche Vorgeschichte. Halle/Saale
- JSH = Jihočeský sborník historický české Budějovice
- KblAG = Korrespondenzblatt der deutschen Gesellschaft für Anthropologie. Braunschweig
- MAAPrilep = Macedoniae Acta Archaeologica. Prilep

MAGW	= Mitteilungen der Anthropologischen Gesellschaft. Wien
MarbSt	= Marburger Studien zur Vor- und Frühgeschichte. Marburg
MatStarWczes	= Materiały starożytnie i wczesnośredniowieczne. Wrocław – Warszawa – Kraków - Gdańsk
Mitt. Anthr. Ges.	= Mitteilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien.
Wien	
Mitt. DAI	= Mittelungen des Deutschen Archaeologischen Instituts
Mitt. Österreichischen Arbeitsgemeinschaft für Ur- u. Frühgesch.	= Mitteilungen der österreichischen Arbeitsgemeinschaft für Ur- und Frühgeschichte. Wien
Mitt. Prähist. Komm. Österr. Akad.	= Mitteilungen der Prähistorischen Kommission der Österreichischen Akademie der Wissenschaften. Wien
Nové obzory	= Nové obzory. Spoločenskovedný zborník východného Slovenska. Košice
Num. Sborník	= Numismatický sborník. Praha
Obzor Praehist.	= Obzor praehistorickej. Praha
Pam. Arch.	= Památky Archeologicke. Praha
Pam. Múz.	= Pamiatky a múzea. Revue pre kultúrne dedičstvo. Bratislava
PBF	= Prähistorische Bronzefunde
Prähist. Zeitschr.	= Prähistorische Zeitschrift. Leipzig (Berlin)
Pravěk N. Ř.	= Pravěk. Nová Řada. Sborník Příspěvků Moravských a Slezských Archeologů. Brno
Přehled Výzkumů	= Přehled Výzkumů AÚ ČSAV. Brno
Pril. Inst. arheol. Zagrebu	= Prilozi Instituta za archeologiju u Zagrebu. Zagreb
Przegląd Arch.	= Przegląd Archeologiczny. Poznań-Wrocław-Warszawa
Rad vojvođanskih Muz.	= Rad vojvođanskih Muzeja. Novi Sad
RGF	= Römisch-Germanische Forschungen. Franfurkt a. M.
Rég. Füzetek	= Régészeti Füzetek. Budapest
Reussia	= Reussia. Časopis Správy Národného parku Muránska planina. Revúca
Sbor. MSS	= Sborník Muzeálnej slovenskej spoločnosti. Martin
Sborník Národ. Muz. Praha	= Sborník Národního muzea v Praze. Praha
Sborník Prací Fil. Fak. Brno	= Sborník Prací Filosofické Fakulty Brněnské University. Brno
Situla	= Razprave Narodnega Muzeja v Ljubljani. Ljubljana
Slov. Arch.	= Slovenská archeológia. Časopis Archeologickeho ústavu Slovenskej akadémie vied v Nitre. Nitra
Slov. Num.	= Slovenská numizmatika. Nitra.
Starinar	= Starinar. Revue de la société archéologique de Belgrade. Belgrade
Stud. Hist. Nitriensia	= Studia Historica Nitriensia. Nitra
Studie Arch. Ústavu ČSAV	= Studie Archeologickeho Ústavu ČSAV. Brno
Stud. și Cerc. Istor. Veche	= Studii și Cercetări de Istorie Veche și Archeologie. Bucarest
Štud. Zvesti AÚ SAV	= Študijné zvesti Archeologickeho ústavu Slovenskej Akadémie vied. Nitra
VAMZagreb	= Vjesnik Arheološkog Muzeja u Zagrebu. Zagreb
Vsl. Pravek	= Východoslovenský pravek. Nitra - Košice
Zalai Múz.	= Zalai Múzeum. Zalaegerszeg
Zbor. SNM, Arch.	= Zborník Slovenského národného múzea. Archeológia. Bratislava
Zbor. SNM, Hist.	= Zborník Slovenského národného múzea. História. Bratislava
Zeischr. Arch.	= Zeitschrift für Archäologie. Bonn
Zeitschr. Schweizer. Arch. u. Kunstgesch.	= Zeitschrift für Schweizerische Archäologie und Kunstgeschichte. Basel
Zlatá stezka	= Zlatá stezka. Prachatice
Zprávy Československé Společnosti Arch.	= Zprávy Československé společnosti archeologické při ČSAV. Praha
Zprávy České Arch. Společnosti.	= Zprávy České archeologické společnosti – Sdružení Archeologů Čech, Moravy a Slezka. Praha

SÍDLISKO Z DOBY BRONZOVEJ V ČERENČANOCH (OKR. RIMAVSKÁ SOBOTA)

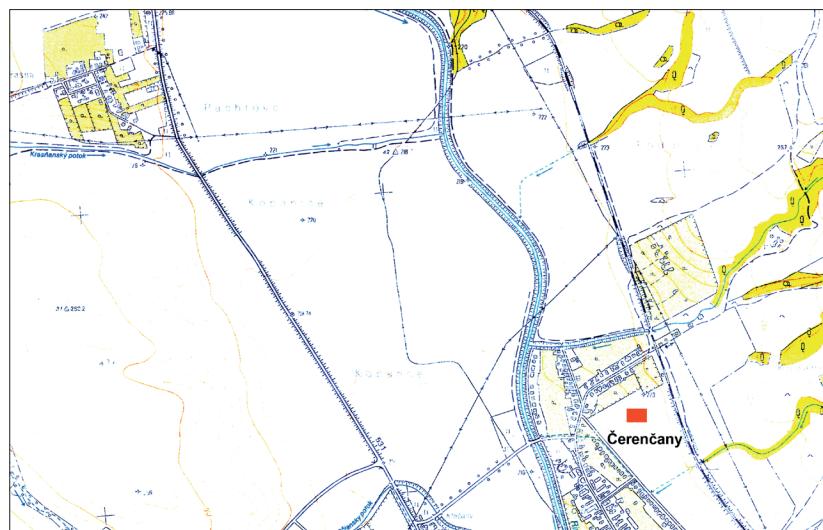
ALEXANDER BOTOŠ

Keywords: Čerenčany, Piliny culture, Kyjatice culture, settlement, clay stand, anthropomorphic sculpture

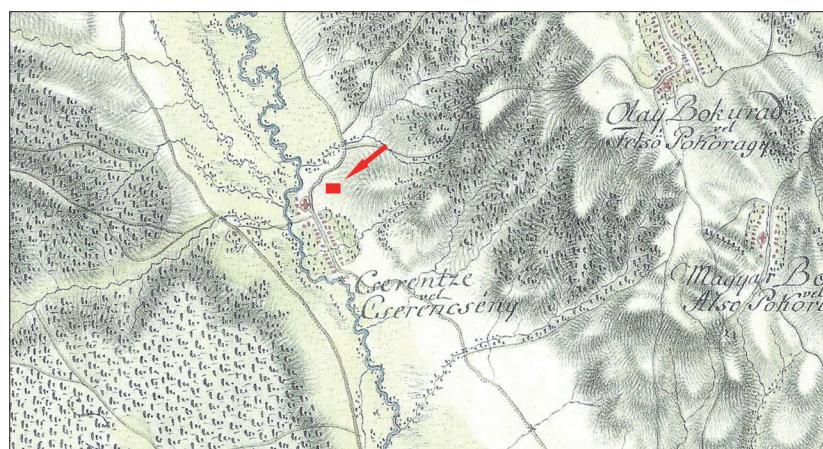
Abstract: *Bronze Age settlement from Čerenčany (district of Rimavská Sobota).* The article concerns a settlement of the Piliny and Kyjatice cultures. Five settlement buildings have been excavated to date with unique findings. The torso of a solid clay stand in the shape of a spiral set on four solid legs was found in building no. 1/2010. The author interprets the object as a stand for putting away large containers and dates it to the early to middle phase of the Piliny culture. A flat, stylised anthropomorphic sculpture with limbs suggested as stumps was discovered in building 2/2013. The headless sculpture whose front is decorated with pinpricks can be dated back to the early to middle phase of the Piliny culture.

Sídlisko z doby bronzovej v polohе Čerenčany – Záhumnie bolo objavené v roku 2009 počas výstavby príjazdovej komunikácie pre výstavbu rodinných domov. Archeologický výskum bol vykonaný v dvoch etapách. V I. etape (rok 2009) bol upriamenej na záchrannu a dokumentáciu archeologických nálezov na ploche príjazdovej komunikácie. V tejto etape bola preskúmaná kultúrna vrstva I. o mocnosti 0,20 – 1,5 m a kultúrna vrstva II. o mocnosti max. 1,06 m s ohniskom s mazanicovým výmazom o priemere 0,68 m. Na základe nálezov môžeme predpokladať, že archeologickým výskumom v I. etape bolo odkryté sídlisko kyjatickej kultúry zo stupňov HA₁-HA₂ až HB₂ (Botoš 2011, 124). V II. etape bol archeologický výskum vykonaný v súčinnosti s výkopovými prácami pri výstavbe rodinných domov.

Čerenčany, poloha Záhumnie sa nachádza vo východnej až juhovýchodnej časti extravidánu obce (obr. č. 1, 2), na mierne stúpajúcim svahu východnej až juhovýchodnej orientácie s prevýšením do 30 m na terase rieky Rimava. Poloha nad vodným zdrojom poskytovala ochranu pred prípadnými povodňami a nebezpečenstvom. Z katastrálneho územia obce Čerenčany je evidovaných niekoľko archeologických nálezísk. Najstaršie osídlenie predstavujú keramické nálezy hatvanskej kultúry, osídlenie z doby bronzovej je doložené z polohy Farská záhrada, kde koncom 19. storočia Samuel Tomášik zaznamenal nálezy bronzových predmetov (Baláša 1960, 55; 1965, 6). S. Tomášik do Farskej záhrady situuje nálezy „popolníc“

Obr. 1 Čerenčany – Záhumnie. Výsek z mapy s vyznačením skúmanej lokality, mierka 1: 10 000.

Obr. 2 Čerenčany – Záhumnie. Výsek z mapy s vyznačením skúmanej lokality, I. vojenské mapovanie, 1769 a 1782 – 1784

Obr. 3 Čerenčany – Záhumnie. Katastrálna mapa s vyznačením skúmaných pozemkov, mierka 1: 2000.

bola počas výstavby rodinného domu na pozemkoch s parc. č. KN – C 650/59 a 650/60 zistená sídlisková vrstva o mocnosti do 0,60 m s nevýraznou keramikou z doby bronzovej. V roku 2011 bola na pozemkoch s parc. č. 650/53 a 650/54, identifikovaná sídlisková vrstva kytickej kultúry o mocnosti do 1,9 m. Na pozemkoch s parc. č. KN – C 650/74 a 650/75, ako aj 650/76 a 650/77 sa osídlenie nezistilo. Na pozemkoch s parc. č. KN – C 650/72 a 650/73 bola odkrytá sídlisková kultúrna vrstva pilinskej kultúry o mocnosti max. 1,7 m. V roku 2012 sa na pozemku s parc. č. KN – C 650/83 a 650/82 zistila sídlisková vrstva pilinskej kultúry o max. mocnosti 0,50 m. V roku 2013 sa na pozemku s parc. č. KN – C 650/79 zistili 4 objekty (č. 1-4/2013), interpretované ako odpadové jamy pilinskej a kytickej kultúry.

Obr. 4 Čerenčany – Záhumnie. Objekt č. 1/2010 – profil. Foto: A. Botoš.

30

a „starobylých striel“ (Tomášik 1921, 21), pričom toto miesto označil ako dejisko bitky, v ktorej 15. februára 1643 osmanské oddiely porazili vojsko Gašpara Jánokyho, pána z Hrachova. Podľa neho bolo bojisko situované vo Farskej záhrade, kde ešte začiatkom 20. storočia boli pozorovateľné pozostatky násypov a ako uvádza „nachodia sa tam všeljaké strely a kosti ľudské“ (Tomášik 1921, 87). Zaujímavé je tiež tvrdenie S. Tomášika: „že v Čerenčanoch, zrejme na mieste súčasného kostola stál stredoveký kostol z 13. storočia s nástennými maľbami“ (Tomášik 1921, 93).

Od roku 2009 do roku 2013 bolo na lokalite postavených 11 rodinných domov. Pri ich výstavbe bol vykonaný archeologický výskum (obr. č. 3). V roku 2009 boli na pozemkoch s parc. č. KN - C 650/57 a 650/58 zistené len sporadické keramické nálezy na povrchu. Na pozemkoch s parc. č. 650/55 a 650/56 bola v roku 2010 zistená sídlisková vrstva kytickej kultúry o mocnosti 0,25 – 0,35 m. V jej výplni sa našli fragmenty keramiky. Na pozemkoch s parc. č. 650/87 a 650/88 sa osídlenie nezistilo. Na pozemkoch s parc. č. 650/80 a 650/81 sa identifikovalo osídlenie pilinské kultúry a objekt č. 1/2010, interpretovaný ako odpadová jama.

Počas výstavby zahustovacej stanice a vysokonapäťovej prípojky pre výstavbu rodinných domov bolo zistené osídlenie pilinské kultúry, predovšetkým vo V až SV časti skúmanej lokality. V tom istom roku

V príspevku sa budeme venovať len výsledkom archeologického výskumu na pozemkoch s parc. č. KN – C 650/80 a 650/81 a KN – C 650/79.

Objekt č. 1/2010 odkrytý na pozemku s parc. č. KN – C 650/80 a 650/81 bol porušený južným profilom ryhy pre uloženie interiérovej priečky rodinného domu. Steny mal valcovito profilované, dno v hĺbke 0,82 m od pôvodnej úrovne terénu bolo mierne zošikmené. Rozmery: maximálny priemer 0,60 m, priemer pri ústí 0,48 m, maximálna hĺbka od ústia po dno bola 0,61 m, (obr. č. 4). Vo výplni bol získaný bohatý keramický material, predovšetkým atypické drobné keramické fragmenty bez výzdoby a ojedinele

črepy zdobené slamovaním. Pozornosť si zaslúhujú masívne hrubostenné fragmenty vypálené z hliny s obsahom organických prímesí (plevy). Ich prevažná väčšina bola profilovaná do tvaru prstenca, s rovno vytiahnutou hranou, s rovným alebo zaobleným okrajom. Niekoľko fragmentov bolo opatrených vysokým výčnelkom, ktorý bol vo vertikálnej rovine perforovaný. Zistené fragmenty nie je možné zrekonštruovať, nakoľko chýbajú spojovacie body a plochy (tab. č. I-II). Rekonštruovaný nález vytvára kruhovitý prstenec so štyrmi plastickými masívnymi výbežkami, ktoré sú v strede vo vertikálnej osi perforované. Nález možno interpretovať ako prstencový podstavec na nôžkach (obr. č. 5). Horizontalné otvory v nôžkach interpretujeme ako otvory po prútoch (resp. konároch), ktoré sa nezachovali a pôvodne mali funkciu výstuže. Predmet bol teda drevo-hlinenej konštrukcie. Určiť výšku predmetu nie je možné, nakoľko ani jedna časť sa od hrotu nôžky až po vrchol nezachovala. Na základe zachovania výšky jednej z nôžok (21cm), ako aj na základe ďalších hlinených fragmentov možno odhadnúť výšku podstavca na 40-50 cm. Vybrané fragmenty podstavca mali rozmery 20x7,5x21 cm; 22,5x6,5x11,5 cm; 19,5x7,5x12 cm. Z uvedených rozmerov je možné rekonštruovať vnútorný priemer podstavca na 60 cm, takže mohol slúžiť aj na stabilizáciu rozmernej zásobníc a amfor. Podľa zachovných vertikálnych otvorov pre nosnú drevenu konštrukciu je pravdepodobné, že podstavec stál na štyroch nôžkach.

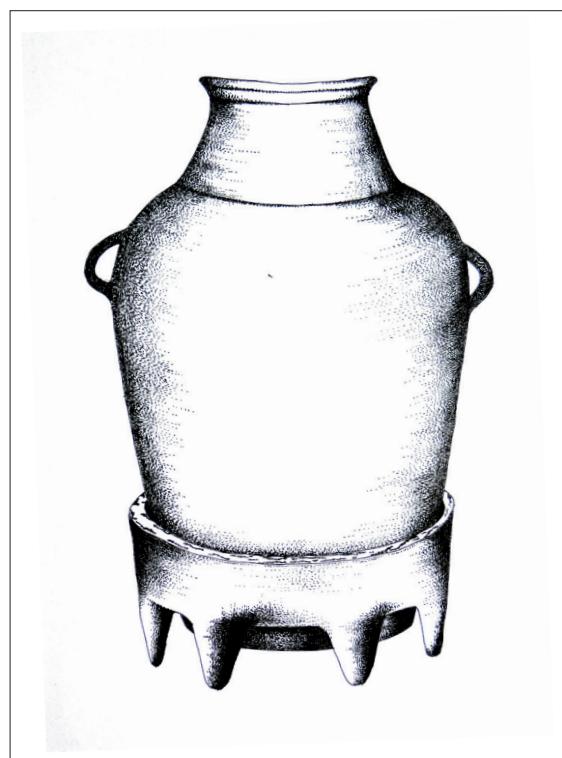
Hlinené podstavce možno z funkčného hľadiska rozdeliť na predmety používané v kuchyni na zohrievanie obsahu alebo vykurovanie a na podstavce, ktoré sa používali ako stojany na odkladanie nádob (Romsauer 2003, 29). Väčšina podstavcov slúžiacich na zohrievanie alebo kúrenie má platňu alebo rošt (Romsauer 2003, 43, 44).

Ako morfologicky príbuznú analógiu možno uviesť nízky podstavec s platňou osadený na troch jazykovitých nôžkach z lokality Elleri, oblasť Caput Adriae (Romsauer 2003, tab. XLI: 2, 3). Takmer identickej profilácie je aj ďalší podstavec s nízkymi jazykovitými nôžkami zo slovinskej lokality Kučar pri Podzemelji (Romsauer 2003, tab. XL: 2). Podstavce podobného charakteru boli objavené aj na území Slovenska. V Ižkovciach sa v sídliskovom objekte C/1986 našla hlinená „tyčinka“, ktorú M. Vizdal rekonštruoval ako súčasť trojnožky spojenej na vrchu vodorovným kruhovým prstencom (Vízda 1991, 516). Podobne ako predmet z Čerenčan mal drevo-hlinitú konštrukciu. Vzhľadom na skutočnosť, že v sídliskovom objekte boli odkryté aj fragmenty pyrauna, autor výskumu predpokladá, že podstavec bol používaný pod prenosnou pieckou kvôli potrebe väčšieho plameňa (Vízda 1991, 517). Naopak P. Romsauer sa o tomto náleze vyjadruje ako o podstavci slúžiacom na odkladanie nádob (Romsauer 2003, 49).

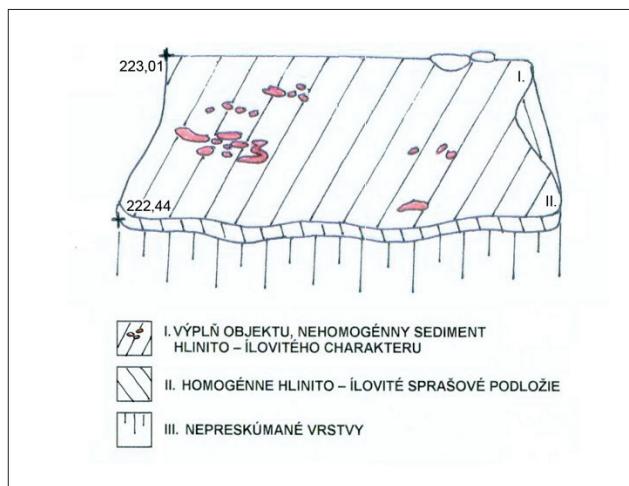
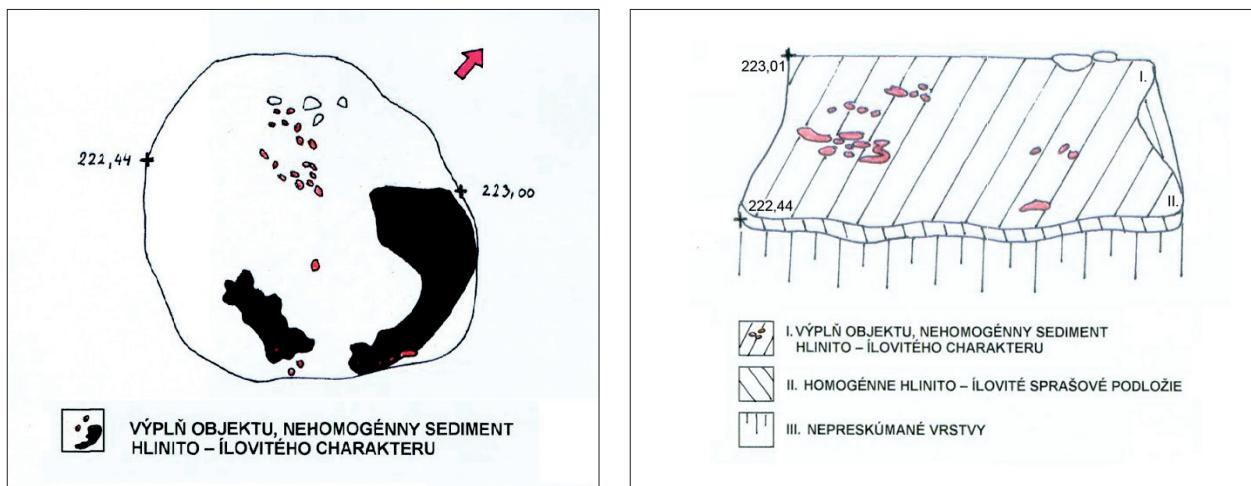
M. Vizdal zaradil podstavec do najmladšej fázy skupiny Nýirseg – Zatín, ktorá je podľa neho súčasná s osídlením staršej doby bronzovej (Vízda 1991, 516, 517). Podstavec je pravdepodobne mladší, pochádza z kultúry Suciu de Sus strednej doby bronzovej, (Romsauer 2003, 63-65). Druhý podstavec z územia Slovenska bol objavený na sídlisku kalenderberskej kultúry v Chorvátskom Grobe. Z podstavca sa zachovala časť kruhovitého prstenca s nábehom na nôžku (Studeníková 1981, 39). Podľa P. Romsauera nález pochádza z prenosnej piecky, ktorá má namiesto roštu len široký prstenc v hodnotný na postavenie nádoby (Romsauer 2003, 42).

Obr. 5 Čerenčany – Záhumnie. Rekonštrukcia zachovaných častí podstavca. Foto: A. Botoš.

Obr. 6 Čerenčany – Záhumnie. Idealizovaná rekonštrukcia podstavca. Autori: A. Botoš – A. Nagyová.

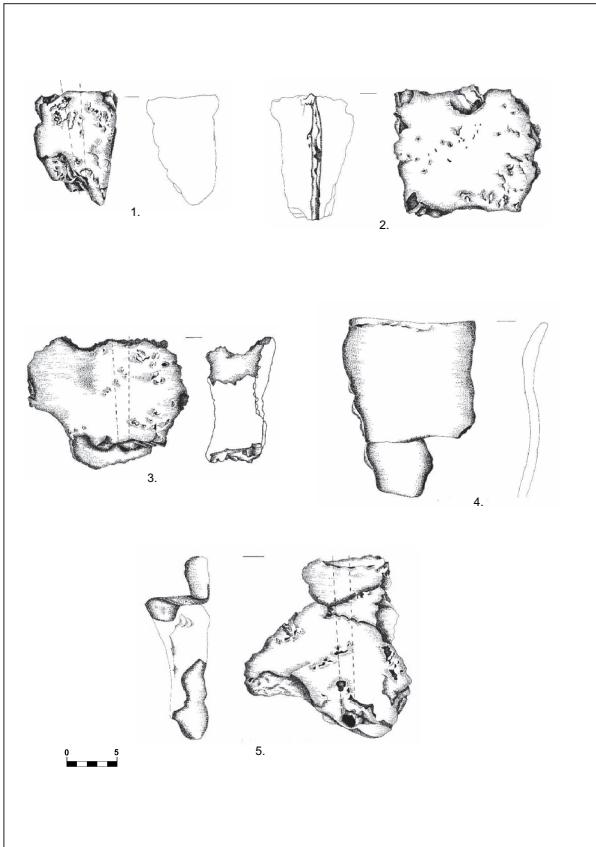
Podstavec odkrytý v Čerenčanoch tvorí len prstenec bez ohrievacej plochy (platne, resp. roštu). Je masívny, jeho vnútorný priemer odhadujeme na cca 60 cm, pre použitie pod prenosnú piecku by neboli vhodný. Jeho prvoradým účelom bola zrejme funkcia stojana na odkladanie rozmernej nádoby (amfory, zásobnice), v zmysle kresebnej rekonštrukcie (obr. č. 6). Nemožno vylúčiť ani funkciu stojana, pomocou ktorého sa mohol zohrievať obsah nádoby. Stojan zachovaný v takom rozsahu nemá podľa dostupných publikovaných nálezov na území Slovenska, analógiu.

Vo výplni objektu č. 1/2010 bola zistená takmer kompletne zachovaná šálka (evidenčné číslo A 7910; tab. V: 1), s guľovitým telom, rovno profilovaným hrdlom a jemne von roztvoreným ústím. Šálka je v dolnej časti tela zdobená štyrmi plastickými výčnelkami, jej ucho sa nezachovalo. Obdobne profilované šálky sú podľa V. Furmančíkovej identické s typom E II (Furmančík 1977, 311). Najčastejšie sa vyskytujú v materiálnej náplni pilinskej kultúry, avšak nakoľko sa vyskytujú počas jej celej existencie, pre presnejšie chronologické zaradenie ich nemožno použiť (Furmančík 1977, 312). Vo výplni bol objavený aj fragment z tela amfory opatrený masívnym uchom (evidenčné číslo A 7911) zdobený slamovaním (tab. V: 3). Fragment môže pochádzať z maximálneho výdutia amfory typu A I (Furmančík 1977, 301). Také amfory patria medzi najstaršie keramické tvary pilinskej kultúry príznačné pre stupeň BB₁, v niektorých ojedinelých prípadoch sa vyskytujú aj nasledujúcim stupni BB₂, ktorý v žiadnom prípade neprežívajú (Furmančík 1977, 302). Z objektu pochádza aj okrajový fragment z masívnej amfory (evidenčné číslo A 7918; tab. I: 4). Ústie amfory je vysoko dohora vytiahnuté a nevýrazne roztvorené, hrana okraja je oblá, fragment je nezdobený. Amfory s príbuznou profiláciou ústia typu V sa bežne vyskytujú v stupňoch BB₁ až BB₂ (Furmančík 1977, 303, 304). Signifikantným nálezzom z výplne objektu je nezdobený fragment okraja džbánu (evidenčné číslo A 7917) s výrazne von vyhnutým ústím (tab. V: 2). Fragment môžeme priradiť k džbánom typu C IV pilinskej kultúry, ktoré sa vyskytujú v stupňoch BB₁ a BB₂ (Furmančík 1977, 309, 310). Z výplne objektu č. 1/2010 pochádza aj torzo dna z hrnca, resp. zásobnice, zdobené slamovaním (evidenčné číslo A 7912; tab. V: 4). Okrem neho sa získalo niekoľko slamovaním zdobených keramických fragmentov nevýraznej profilácie. Slamovanie je charakteristické pre hrncovité nádoby a misy, v menšej miere pre amfory v staršej a strednej fáze pilinskej kultúry (Furmančík 1977, 300-311). Vo výplni objektu bolo objavené aj takmer kompletne zachované ihlanovitě závažie tkáčskeho stavu (evidenčné číslo A 7925), s rozmermi základne 7,5 x 8 cm a zachovanou výškou 8,5 cm. Na základe vyššie uvedených nálezov a ich analógií možno interpretovať objekt č. 1/2010 ako sídliskový objekt (odpadová jama). Chronologicky môžeme objekt, ako aj unikátny hlinený podstavec zaradiť do stupňov BB₁ až BB₂, do včasnej až strednej fázy pilinskej kultúry.

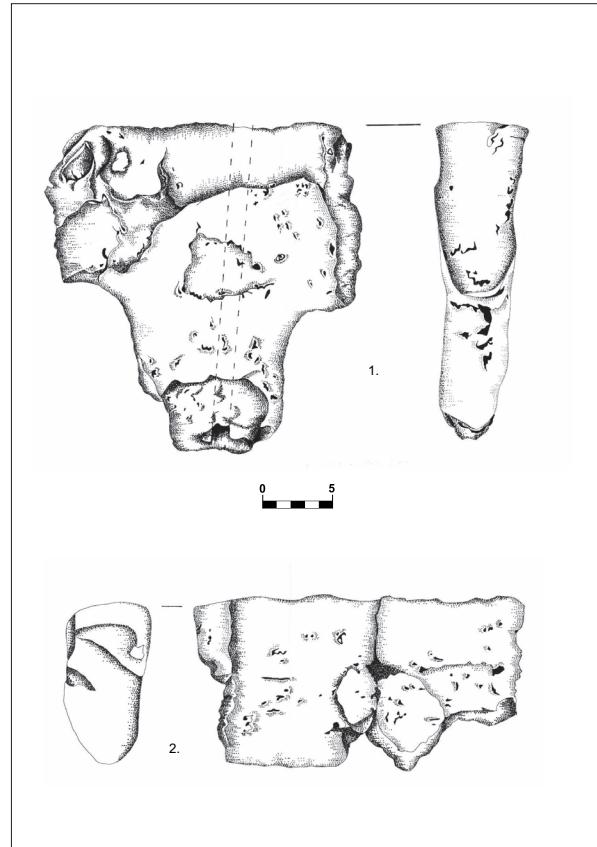
Ďalšie uzavreté nálezové celky – sídliskové jamy č. 1-4/2013 boli na pozemku s parc. č. KN – C 650/79 odkryté v roku 2013.

Objekt č. 1/2013, situovaný vo východnej časti pozemku, mal pôdorys takmer pravidelného kruhovitého tvaru s priemerom pri ústi 1,34 m, čo je zároveň aj jeho maximálny priemer. Objekt s profilom v tvare plynkej vaničky mal rovné steny s miernym sklonom a dnom so sklonom na JV. Pri jeho ústi boli nájdené uhlíky a manzánica. Maximálna hĺbka objektu od ústia po dno bola 0,16 m. Priemer objektu pri dne bol 1,22 m.

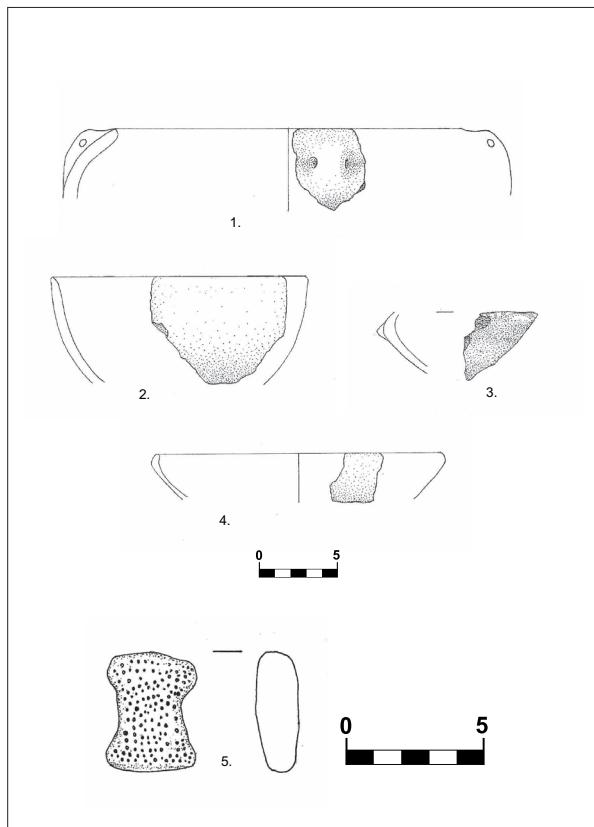
V jeho výplni sa našlo 70 keramických fragmentov a dve zvieracie kosti. Pozornosť si zasluhuje nezdobený fragment okraja polguľovitej misy s dohora vytiahnutým ústím (tab. III: 2). Nález je príbuzný s misami typu B I (Furmančík 1977, 307), pre ktoré je typický dovnútra vytiahnutý okraj, aký bol identifikovaný

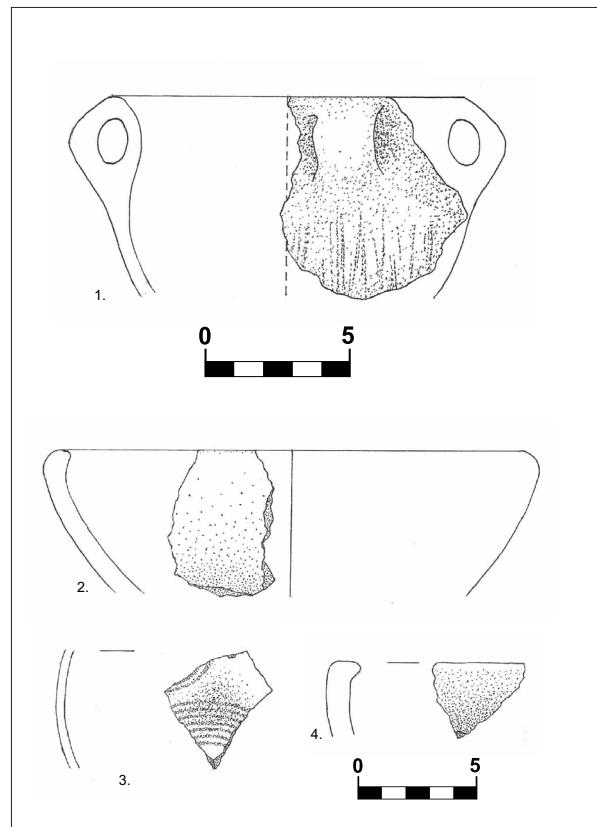
Tab. I., Kreslil: Mgr. L. Podhorčík, A. Nagyová

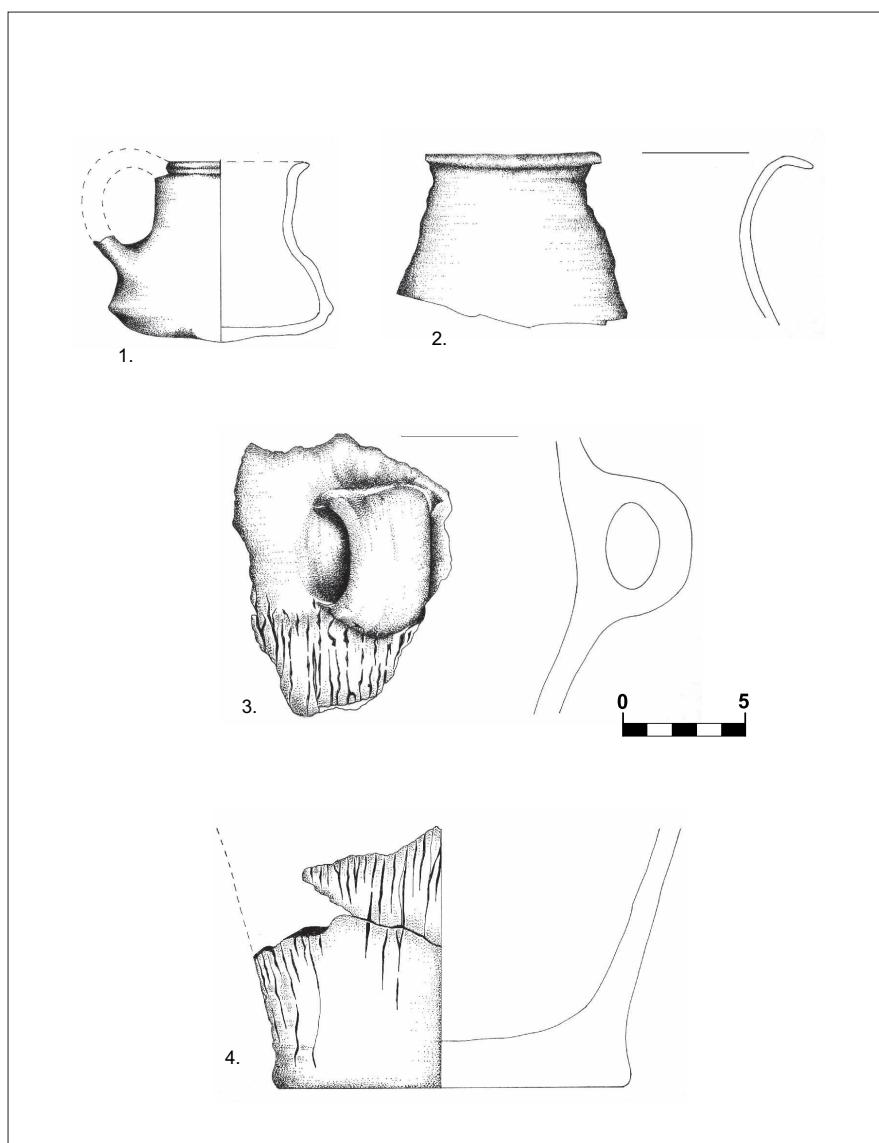
Tab. II., Kreslil: Mgr. L. Podhorčík, A. Nagyová

Tab. III., Kreslil: Mgr. L. Podhorčík, A. Nagyová

Tab. IV., Kreslil: Mgr. L. Podhorčík, A. Nagyová

Tab. . V., Kreslil: Mgr. L. Podhorčík, A. Nagyová

nou výzdobou z Košíc - Barce (*Furmánek/Veliačík/Vladár 1991, obr. 44; Furmanek 2004, 81*).

Vo výplni objektu bol zistený aj nezdobený fragment z okrúhlnej (guľovitej) misy s dovnútra vtiahnutým ústím, opatrený tunelovitým uchom (tab. III: 1). Fragment je identický s misami typu B I s dovnútra vtiahnutým okrajom, chronologicky zaradenými do stupňov BB₁ a BC, typickými pre včasné fázu pilinskej kultúry (*Furmánek 1977, 306, 307, 325*). Okrajový fragment zdobený slamovaním s dohora vytiahnutým ústím a pásikovým uchom na hrane okraja (tab. IV:1) pochádza z hrnca typu D II., zaradeného do stupňov BB₁ a BB₂, čiže do včasnej fázy pilinskej kultúry (*Furmánek 1977, 310, 311, 325*). Fragment z maximálneho vydutia šálky zdobený plastickým pupíkom, ako aj radom vedľa seba usporiadaných rýh (tab. č. III: 3) môže pochádzať zo šálok typu E VI. (*Furmánek 1977, 311*).

Na základe inventáru a uvedených analógií možno sídliskový objekt č. 2 /2013 interpretovať ako odpadovú jamu. Chronologicky patrí objekt, ako aj výnimcočný nález štylizovanej plastiky do včasnej až strednej fázy pilinskej kultúry.

Objekt č. 3 /2013 z JV časti skúmaného pozemku bol takmer pravidelného kruhovitého tvaru s priemerom pri ústí 1,25 m a pri dne 1,18 m. Plytký objekt s maximálnou hĺbkou od ústia po dno 0,20 m mal prierez tvaru plynkej šošovky, resp. vaničky.

Z výplne pochádza 30 fragmentov keramických nádob, 7 fragmentov mazanice, 4 ks kamenných nálezov. Okrajový fragment z okrúhlnej (guľovitej) misy s dovnútra vtiahnutým ústím (tab. IV: 2) nie je zdobený. Ako analógiu k nemu môžeme uviesť misu z hrobu kytickej kultúry, č. 420/71, z pohrebiska v Radzovciach (*Furmánek/Mitáš 2010, 80, obr. 36: 8*).

Z výplne objektu pochádza aj tenkostenný fragment, nevýraznej profilácie z vnútornej strany zdobený rytými koncentrickými kruhmi (tab. č. IV:3). Analogické, na vnútornej strane zdobené nádoby z pohrebis-

aj vo výplni skúmaného objektu. Misky typu B I. sú chronologicky zaradené do stupňov BB₁ a BC (*Furmánek 1977, 306*), pričom sú typické pre I., včasné fázu pilinskej kultúry (*Furmánek 1977, 325*).

Objekt č. 2 /2013 bol preskúmaný v južnej časti pozemku. Jeho pôdorys bol takmer kruhovitého tvaru s priemerom pri ústí 1,47 m, pri dne 1,78 m, čo je zároveň aj jeho maximálny priemer. Objekt bol plynký, vakovitého prierezu rozšírený pri dne sklonenom na JZ. Maximálna hĺbka objektu od ústia po dno bola 0,68 m, (Obr. 7, 8).

Vo výplni sa našlo 204 ks keramických fragmentov, antropomorfná plastika, 37 fragmentov mazanice a 2 kamene. Unikátnym nálezom je plochá štylizovaná antropomorfná plastika bez hlavy, s kýpťovite naznačenými končatinami. Jej predná strana je zdobená vpichmi (tab. III: 5).

Ako analógiu môžeme uviesť plochú plastiku oto-manskej kultúry s kýpťovite naznačenými hornými končatinami, s naznačenou hlavou, ako aj z vpichova-

ka v Radzovciach sú typické pre materiálnu náplň kyjatickej kultúry (Furmánek 1990, 42, obr. 25). Ďalšie nálezy zdobené na vnútornnej strane koncentrickými krúžkami, pochádzajú z lokality Miškovec – Dudujka (Kemenczei 1970, 60, obr. IV: 5). Objekt č. 3/2013 slúžil zrejme ako sídlisková odpadová jama z neskorej doby bronzovej, kyjatickej kultúry.

Objekt č. 4 /2013 bol zachytený vo východnej časti na ploche s parc. č. KN – C 650/79. Pôdorys tvaru takmer pravidelného kruhu mal priemer pri ústi 1,24 m a pri dne 1,20 m. Objekt s maximálnou hĺbkou od ústia po dno 0,10 m mal profil v tvare plynkej šošovky resp. vaničky. V jeho výplni sa našlo 13 fragmentov keramiky bez výzdoby a bez výraznej profilácie, ako aj 3 fragmenty mazanice.

Chronologicky použiteľný je zosilnený, dovnútra vtiahnutý fragment hornej časti nezdobenej misy (tab. IV:4) príbuzný s misami typu I s dovnútra vtiahnutým okrajom (Furmánek 1977, 307). Misy typu I. sú chronologicky zaradené do stupňov BB₁ a BC pričom sú typické pre včasné fázy pilinskej kultúry (Furmánek 1977, 306, 325).

ZÁVER

Tažisko osídlenia sídliska z doby bronzovej v polohe Čerenčany – Záhumnie tvorí včasné až stredná fáza pilinskej kultúry, ako aj kyjatická kultúra. Je predpoklad, že počas ďalšej stavebnej činnosti, ako aj po prípadnom rozšírení výstavby južným smerom, budú odkryté ďalšie sídliskové jednotky. Potenciál sídliska z doby bronzovej je vo svetle doposiaľ odkrytých archeologických nálezov výnimočný.

LITERATÚRA

- Balaša 1960 – G. Balaša: Praveké osídlenie stredného Slovenska. Banská Bystrica 1960.
Balaša 1965 – G. Balaša: Praveké osídlenie Gemera. Banská Bystrica 1965.
Botoš 2011 – A. Botoš: Sídlisko kyjatickej kultúry v polohe Čerenčany – Záhumnie. Gemer – Malohont. Zborník Gemersko – malohontského múzea v Rimavskej Sobote 6-7, 2011, 117-124.
Furmánek 1977 – V. Furmanek: Pilinyer Kultur. Slov. Arch. 25, 1977, 251-370.
Furmánek 1990 – V. Furmanek: Radzovce. Osada ľudu popolnicových polí. Nitra 1990.
Furmánek 2004 – V. Furmanek: Zlatý vek v Karpatoch. Nitra 2004.
Furmánek/Veliačik/Vladár 1991 – V. Furmanek/L. Veliačik/J. Vladár: Slovensko v dobe bronzovej. Bratislava 1991.
Furmánek/Mitáš 2010 – V. Furmanek/V. Mitáš: Pohrební ritus západní enklávy jihovýchodních popelnicových polí. Analýza pohrebiště v Radzovcích (Slovensko). Pam. Arch. 51, 2010, 39-110.
Kemenczei 1970 – T. Kemenczei: A Kyjatice kultúra Észak-Magyarországon. Herman Ottó Múz. Évk. 9, 1970, 17-78.
Romsauer 2003 – P. Romsauer: Pyraunoi. Prenosné piecky a podstavce z doby bronzovej a doby železnej. Nitra 2003.
Studeníková 1981 – E. Studeníková: Správa o záchrannom výskume halštatských sídlisk v Chorvátskom Grobe a Ivanke pri Dunaji. Arch. Rozhledy 33, 1981, 37-44.
Tomášik 1921 – S. Tomášik: Pamätnosti gemersko-malohontské. Rimavská Sobota 1921.
Vizdal 1991 – M. Vizdal: Nález prenosnej piecky z najmladšej fázy skupiny Nyírseg-Zatín v Ižkovciach, okr. Trebišov. Arch. Rozhledy 43, 1991, 511-519.

EINE SIEDLUNG AUS DER BRONZEZEIT IN ČERENČANY (BEZIRK RIMAVSKÁ SOBOTA)

ALEXANDER BOTOŠ

Die bronzezeitliche Siedlung in der Lage Čerenčany – Záhumnie wurde im Jahr 2009 während der Zufahrt für den neu vorbereiteten Bau individueller Familienhäuser entdeckt. Die archäologische Grabung wurde in zwei Etappen realisiert. Während der I. Etappe (2009) wurde die Grabung auf die Rettung und Dokumentierung archäologischer Funde gezielt, die auf der Fläche der Zufahrt entdeckt wurden. (Botoš 2011). Während der II. Etappe wird die archäologische Grabung im Zusammenwirken mit den Bodenausbau beim Bau der Familienhäuser realisiert.

Die Lage ist im östlichen bis südöstlichen Teil des Dorfaußengebiets auf einem mäßig ansteigendem Hang von östlicher bis südöstlicher Orientierung, mit einem Höhenunterschied von 30m, auf der Flussterasse von Rimava situiert.

Vom Objekt 1/2010 stammen massive Bruchstücke die aus gebranntem dickwandigem Lehm, mit Beimengung organischer Beimischungen (Bohnenstroh), hergestellt wurden. Die überwiegende Anzahl ist in Form eines Rings mit geradem oder rundlichem Rand profiliert. Einige Bruchstücke sind in vertikaler Fläche durch einen perforierten Vorsprung versehen. Die Funde interpretieren wir als ein Tonpodest in Form eines kreisförmigen Rings der auf vier massiven Füßchen aufgesetzt war. Weil das Podest mit einer Wärmplatte, bzw. einem Rost nicht versehen ist vermuten wir, dass sein erstrangiger Zweck die Funktion eines Ständers für eine Amphore bzw. ein Vorratsgefäß erfüllte. Chronologisch können wir das Objekt 1/2010, wie auch den Tonpodest in die Stufen BB1 bis BB2 einreihen, in die frühe bis mittlere Phase der Piliny-Kultur.

Während der Bauarbeiten im Areal der untersuchten Siedlung wurden im Jahr 2013 weitere vier Siedlungsgruben untersucht (Objekte 1-4/2013). In der Verfüllung vom Objekt 2/2013 wurde eine stilisierte anthropomorphe Plastik ohne Kopf gefunden, mit verstümmelt angedeuteten Gliedmaßen und mit Einstichen verzierter Vorderseite. Das Objekt 2/2013 mit dem einzigartigen Fund einer stilisierten Plastik reihen wir in die frühe bis mittlere Phase der Piliny-Kultur ein.

Von der Verfüllung des gleichmäßigen kreisförmigen Objekts Nr. 3/2013 stammt ein dünnwandiges Gefäßkörperbruchstück von nicht markanter Profilierung, das von der Innenseite durch graviertes Dekor eines Gesichts in Form von konzentrischen Kreisen verziert ist. Das Objekt 3/2013 interpretieren wir als Abfallgrube der späten Bronzezeit, der Kyjatice-Kultur.

Den Schwerpunkt der Besiedlung aus der Bronzezeit in der Lage Čerenčany – Záhumnie bildet die frühe bis mittlere Phase der Piliny-Kultur, wie auch die Kyjatice-Kultur. Das Potenzial dieser bronzezeitlichen Siedlung ist im Lichte der bisher entdeckten Funde außerordentlich.

*PhDr. Alexander Botoš
Gemersko – malohontské múzeum Rimavská Sobota
Nám. M. Tompu č. 5
979 01 Rimavská Sobota
botos@gmmuzeum.sk*